

เพลงกล่อมลูก : ความเป็นจริงของบทบาทและสถานภาพสตรีมลายู

นุรีย์น สาณะ

บทความต่อไปนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและสถานภาพสตรีมลายูที่ปรากฏในงานวรรณกรรมบทกลอนประเภทเพลงกล่อมลูกของชนชาวไทยผู้สืบเชื้อสายมลายูในจังหวัดปัตตานี และชนเชื้อสายมลายูที่อาศัยอยู่ในรัฐทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย เพื่อให้การศึกษาบทบาทและสถานภาพสตรีมลายูในแง่มุมต่าง ๆ ได้ภาพที่กระจ่างชัดยิ่งขึ้น ผู้เขียนจึงได้คัดเลือกเพลงกล่อมลูกมลายูในมาเลเซียเฉพาะที่มีเค้าโครงเนื้อหาและภาษาที่แสดงให้เห็นถึงร่องรอยมรดกทางวรรณกรรมมลายูที่มี และใช้ร่วมกันมากับชนชาติมลายูในจังหวัดปัตตานีมานานับศตวรรษเป็นหลัก

วรรณกรรมทุกประเภทจัดเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางสังคม หมายรวมถึงวรรณกรรมประเภทบทกลอนกล่อมลูกซึ่งคนส่วนใหญ่ทุกวันนี้มักจะมองข้ามไม่ให้ความสำคัญมากเท่าวรรณกรรมประเภทนวนิยาย และเรื่องสั้นที่เป็นที่นิยมกันและสามารถเลือกหาซื้อมาอ่านได้ง่าย แต่การที่จะหาวรรณกรรมประเภทเพลงกล่อมลูกนั้นดูเหมือนจะยากยิ่ง และจะต้องไปสืบถามจากคนแก่ ๆ ตามหมู่บ้าน เพราะเหตุที่เพลงกล่อมลูกเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์

อักษร และจัดเก็บรวบรวมไว้จากผู้รู้หรือผู้ที่ครอบครองอยู่ ผู้ที่อาจจะสนใจอยากจะรู้ อยากจะฟัง บทเพลงกล่อมลูกบ้างในปัจจุบันนี้ อาจจะเป็นหญิงสาวที่กำลังเป็นแม่คนหรือแม่อีก่อนก็ได้ เพื่อที่จะนำเพลงนั้นไปใช้ร้องขับร้องกล่อมลูกของตน แต่จะมีสักกี่คนในปัจจุบันนี้ที่อยากจะสัมผัสกับเสน่ห์มนต์ขลังของบทเพลงนี้กันอย่างจริงจัง แม้แต่คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านซึ่งน่าจะเป็นคลังข้อมูลและเจ้าของบทเพลงกล่อมลูกได้เป็นอย่างดีนั้นเกือบจะหาไม่ได้แล้ว และที่ยังมีอยู่บ้างก็จะร้องเพลงกล่อมลูกได้ไม่สมบูรณ์นัก เนื่องจากวัยที่ล่วงเลยและความสามารถในการจดจำที่ถดถอยลง ประกอบกับสภาวะแวดล้อมและการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปมากไม่เอื้ออำนวยต่อความนิยมและรื้อฟื้นได้ ทั้ง ๆ ที่แต่เดิมนั้นวรรณกรรมกล่อมลูกเคยได้รับความนิยมในสังคม รับใช้สถาบันครอบครัวมาหลายชั่วอายุคน คนส่วนใหญ่รู้จักและขับร้องได้เพราะเพลงกล่อมลูกของคนสมัยก่อน ๆ ก็คือบทเพลงชนิดหนึ่งที่เป็นแหล่งที่มาของความบันเทิง เป็นสื่อในการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูลูก และเป็นที่มาของความรู้ปฐมภูมิสำหรับเด็กก่อนวัยเข้าเรียนอย่างเป็นทางการนั่นเอง

เพลงกล่อมลูก ถือเป็นงานวรรณกรรมพื้นบ้านที่อยู่ในรูปของบทกลอนและสามารถจัดอยู่ในประเภทของบทเพลงพื้นเมือง เพลงกล่อมลูกเป็นผลงานสร้างสรรค์ทางปัญญาที่เต็มไปด้วยความคิดและจินตนาการ ไม่ใช่วรรณกรรมว่างเปล่าไร้แก่นสาร แต่เป็นวรรณกรรมที่มีความเชื่อมโยงไปถึงศาสตร์แขนงต่าง ๆ อาทิเช่น วิทยาศาสตร์ธรรมชาติวิทยา เศรษฐศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยศาสตร์ ศาสนาและความเชื่อของชาวบ้าน จิตวิทยา และปรัชญา พื้นบ้านของการครองเรือน เนื้อหาของบทเพลงกล่อมลูกที่มีอยู่นั้นเปรียบเสมือนตำราเรียนปฐมวัยที่ใช้กันอยู่ภายในสถาบันครอบครัวโดยไม่มีกำหนัดเป็นกิจลักษณะ สมาชิกของแต่ละสังคมต่างยอมรับว่าเพลงกล่อมลูกเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตของพวกเขา ที่มีมาแต่ครั้งบรรพบุรุษและสืบทอดกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่าเป็นห่วงโซ่ เป็นมรดกทางสังคมที่ทุกคนถือครองร่วมกัน ใครคนใดคนหนึ่งจะมาอ้างสิทธิ์เป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียวไม่ได้

เนื่องจากชื่อ “เพลงกล่อมลูก” นั้นมีความหมายทั้งโดยนัยและโดยตรงแล้วว่า ใครคือผู้ร้อง และร้องให้ใครฟัง เนื้อหาหลักน่าจะเกี่ยวกับอะไรได้บ้าง จากชื่อเพลงรวมความแล้วมีจุดประสงค์เพื่อใช้ร้องขับกล่อมลูกให้นอนหลับสบายปราศจากทุกข์ภัย เป็นสื่อถ่ายทอดความรัก ความอบอุ่น ความเอื้ออาทรของผู้เป็นแม่สู่ลูกรักได้อย่างดี และมีประสิทธิผลต่อพัฒนาการการเจริญเติบโตของเด็กทั้งในด้านจิตใจและสมองตั้งแต่เด็กจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เรามีอาจจะปฏิเสธได้เลยว่า เพลงกล่อมลูกที่มีอยู่จำนวนไม่น้อยนั้น ผู้แต่งน่าจะ

เป็นสตรีผู้เป็นแม่ ย่า หรือยายเสียเป็นส่วนใหญ่มากกว่าที่จะเป็นบรรพบุรุษผู้เป็นพ่อ ปู่ หรือตาของเด็ก โดยพิจารณาจากหลักความเป็นจริงของชีวิตที่เรามักจะเห็นสภาพสตรีผู้เป็นแม่เป็นผู้แบกภาระรับผิดชอบการเลี้ยงดูบุตรเสียจนชินตา ไม่ว่าจะโดยหน้าที่หรือโดยลักษณะทางธรรมชาติของความเป็นแม่ของคนทั้งโลกก็ตาม ดังนั้นเพลงกล่อมลูกจึงเป็นบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ผู้เป็นลูกและสตรีผู้เป็นแม่โดยตรงมากที่สุด บทบาทและสถานภาพสตรีแต่ละชาติที่บรรยายไว้ในเพลงกล่อมเด็กแต่ละชาตินั้นมิได้มีความแปลกใหม่หรือแตกต่างกันแต่อย่างใด โดยเฉพาะบทบาทและสถานภาพสตรีในกลุ่มประเทศอาเซียนด้วยกัน คือ ไทย ลาว เขมร พม่า เวียดนาม และมลายู

บทบาทและสถานภาพสตรีมลายูที่จะศึกษาต่อไปนี้ หมายถึงบทบาทและสถานภาพสตรีมลายูที่นับถือศาสนาอิสลาม การศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับสตรีมลายูในวรรณกรรมเพลงกล่อมลูกจะทำให้เราได้รู้ถึงคุณสมบัติ ฐานะ หน้าที่ และบทบาทของสตรีมลายูที่มีอยู่ในอดีต ปลูกฝังกันมาจนถึงสตรียุคปัจจุบัน และจะต้องสืบทอดกันไปถึงสตรีที่จะเกิดตามมาในอนาคต โดยพื้นฐานแล้วบทบาทและสถานภาพสตรีมลายูนั้น ถูกกำหนดและปฏิบัติกันมาตามขนบนิยมจารีตประเพณีเดิมของสังคม และอยู่ในขอบเขตที่ไม่อาจจะฝ่าฝืนหรือขัดแย้งกับศาสนบัญญัติของอิสลาม ภาพของสตรีมลายูที่ปรากฏในบทเพลงกล่อมลูกจึงมีทั้งที่เป็นภาพสตรีในอุดมคติ และภาพสตรีที่ปรากฏในสภาพชีวิตที่เป็นจริงในสังคม

สังคมมลายูในอดีตสตรีไม่ค่อยจะมีอิสระมากเท่ากับบุรุษในความหมายที่ว่าสตรีไม่ค่อยจะได้รับอนุญาตให้ออกไปเที่ยวเล่นพันเขตริ้วบ้าน แต่จะถูกจำกัดอยู่ในบ้านภายในสายตาของพ่อแม่ เวลาส่วนใหญ่หมดไปวัน ๆ กับงานบ้านช่วยเลี้ยงน้อง ทำกับข้าว ซักเสื้อผ้า ถูบ้านกวาดบ้าน ไม่ได้รับอนุญาตให้พูดคุยพบปะกับผู้ชายอย่างเช่นทุกวันนี้ จึงเกิดมีเพลงกล่อมลูกล้อเลียนผู้ปกครองที่หวังลูกสาวมาก ๆ ว่า ชายที่ชอบหรืออยากชมลูกสาวบ้านไหนก็ต้องทำถึงขนาดแอบเจาะฝาบ้านแอบดูลูกสาวของเขา ซึ่งสมัยก่อน ๆ นั้นคงทำได้ เพราะบ้านของคนที่ไม่ค่อยมีฐานะนั้นนิยมเอาไม้ไผ่มาจักสานทำเป็นฝ้ายบ้าน บางเพลงก็ล้อเลียนสาวว่า หากมีหญิงสาวสักคนเดินผ่านมา ชายก็ต้องตามจับ จ้องจะตะครุบตัวให้ได้ ซึ่งเป็นการสะท้อนภาพ

สตรีมลายูกับขอบเขตการคบเพื่อนต่างเพศของสังคมในอดีตไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

1. Onek-onek udang	กึ่งเอ๋ยกึ่งน้อย
Lembu patah tanduk	เจ้าวัวเขาหัก
Cik mek kena godam	สาวน้อยถูกตี
Cik wang kena tumbuk	ชายหนุ่มถูกทุบ
Tumbuk damar titing	ตำขี้ได้ตีตึง
Pasang damar cahaya	จุกขี้ได้เปลวฉาย
Tebuk lubang dinding	เจาะรูฝาบ้าน
Intai anak dara	แอบดูหญิงสาว
Anak dara datuk	ลูกสาวตายาย
Mandi tepi kolam	อาบน้ำมันริมคลอง
Datuk tak ada gigi	ตายายไร้ฟัน
Kunyang-kunyang telan	เคี้ยว ๆ แล้วกลืน
2. Bunga raya dak du	ดอกชบาดาษดิน
Kembang tujuh lapis	ช้อนบานเจ็ดชั้น
Anak dara lalu	หญิงสาวเดินผ่าน
Igap (tagkap) beri boleh	จับไว้ให้ทัน

การที่หญิงสาวสมัยก่อนไม่ค่อยมีอิสระในการคบค้าสมาคมกับคนต่างเพศส่วนหนึ่ง เป็นเพราะหลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม และจารีตประเพณีทางสังคม โดยมีเหตุผลที่ตรงกัน คือ เพื่อป้องกันเกียรติของสตรี ซึ่งเป็นเพศที่อ่อนแอในแง่ของลักษณะทางกายภาพ เป็นเพศที่เปราะบาง อับอายง่ายหากถูกสังคมประณาม ถ้าประพฤตินอกกริตนอกรอยของบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งพ่อแม่ตระหนักดีจึงหาวิธีป้องกันไว้และสังคมสมัยก่อนยอมรับ แต่คนปัจจุบันกลับเอาสภาพกาลปัจจุบันไปตัดสินว่าการกักกันลูกสาวทำให้ขาดอิสระภาพ และ

สตรีมลายูปัจจุบันมีอิสระในการคบเพื่อนต่างเพศมากขึ้น แต่ต้องไม่ล้ำเขตศาสนากำหนดไว้

โดยพื้นฐานทางสรีระสตรีถูกสร้างมาเพื่อให้ทำหน้าที่หลักสองอย่างควบคู่กัน คือ การทำหน้าที่เป็นภรรยาและเป็นแม่ สตรีมลายูในฐานะที่เป็นภรณานั้นจะต้องดูแลเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ของสามี เมื่อมีลูกก็ต้องดูแลเลี้ยงลูก เป็นธุระเรื่องอาหารการกิน การจัด

3. Wahailah anak yang setia wan
Engkaulah ini, anak perempuan
Jikalaulah engkau ada pertemuan
Suamimu itu jangan dilawan
Wahailah anak kami berpesan
Kepada engkau di dalam buaian
Ibu bapamu jangan kaulawan
Jangan mu ikut iblis dan syaitan³
(Harun Mat Piah, 1976 : 77)

เนื้อหาหลักของบทเพลงนี้คือการสั่งสอนชี้แนะถึงหลักการปฏิบัติตัวและพฤติกรรม การแสดงออกของลูกผู้หญิงมลายูมุสลิมให้เหมาะสมกับสถานภาพของตน คือสตรีในฐานะที่เป็นภรรยาและเป็นลูกของพ่อแม่ คำสั่งสอนที่ปรากฏในบทเพลงกล่อมลูกบทนี้ก็คือคำสั่งสอน ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานของทุกสังคมไม่เฉพาะแต่ในสังคมมลายูเท่านั้น แต่ที่น่าสนใจคือ คำสอนดังกล่าวนี้สืบเนื่องมาจากศาสนาอิสลาม ที่ได้กำหนดสถานภาพและบทบาทสตรีมุสลิมไว้อย่างชัดเจนและจะต้องอยู่ในกรอบที่วางไว้ ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยและความสงบสุขของสตรีเอง ซึ่งอิสลามได้กำหนด

หาเสื้อผ้าของสมาชิกในครอบครัว ตลอดจนให้การศึกษาแก่ลูก หน้าที่ความรับผิดชอบเหล่านี้สตรีมลายูได้รับการอบรมสั่งสอนมาตั้งแต่เล็กแต่น้อยยังไม่รู้ภาษาและนอนกวัดแกว่งไปมาในเปล ดังหลักฐานบทเพลงกล่อมลูกของชาวมลายูมาเลเซียที่ใช้ร้องกันในประเพณีพิธีขึ้นอุ้งของทารกเพศหญิงมลายู ที่มีเนื้อหาพิเศษควรค่าแก่การศึกษา ดังนี้

ไอ้ลูกรักดวงใจซึ่งแสนสุดนี้
ตัวเจ้านี้เกิดมาเป็นลูกหญิง
หากวันใดเจ้ามีคู่ตนาหงัน
กับสามีเจ้าอย่าได้สู้ขัดขืน
ไอ้ลูกเอ๋ยพ่อแม่จักฝากเตือนไว้
ให้แก่เจ้าตัวน้อยในอุ้งเปล
กับแม่พ่ออย่าได้สู้เกรไรใส่
อย่าได้ทำตามผีห่าซาดานเลย

ไว้ว่า สตรีผู้มีฐานะเป็นภรรยาจะต้องมีความซื่อสัตย์ เคารพเชื่อฟังสามี ไม่แสดงปฏิกริยาต่อต้าน ดื้อดึง หรือก้าวร้าวสามีทั้งต่อหน้าและลับหลังในกรณีที่สามีไม่ได้กระทำความผิดตามศาสนบัญญัติ สตรีพึงปฏิบัติดังกล่าว เพราะสตรีเป็นผู้ตัดสินใจเลือกชายผู้นั้นเป็นสามี เป็นผู้ปกครองดูแลทุกข์สุขของตนแทนพ่อแม่ด้วยความสมัครใจแล้ว ดังคำกล่าวของวรวงศ์สุดท้ายในบทแรกที่ว่า “กับสามีเจ้าอย่าได้สู้ขืน” เป็นการรวมความหมายห้ามขัดขืน หรือสู้ทั้งทางการแสดงออกด้วยวาจา ใจ และกาย คำสั่งสอนในลักษณะนี้มีปรากฏในวจนะของท่านนบีผู้หม่อมหมัด ความว่า

“หากเป็นไปได้ว่าคนเรานั้นมีสิทธิกราบคนอื่น
ได้แล้ว ข้าพเจ้าจะสั่งให้หญิงผู้ใดชื่อว่า เป็นภรรยา
นั้นกราบสามีของนางด้วย”² (แปลจาก Hamisah Hus-
sin, 1988 : 24)

ศาสนาอิสลามได้กำหนดให้สตรีทุกคนเคารพ
ยกย่องสามีเทียบเท่ากับบุพการี แม้แต่ท่านนบีมุหัมมัด
ท่านก็ยังสั่งสอนดักเดือนริดาสุคที่รักของท่าน คือ ซิตี
ฟาติมาฮ์ (Siti Fatimah) ซึ่งเป็นสตรีมุสลิมที่ได้รับการ
ยกย่องว่าเป็นแบบฉบับของลูกที่ดี ให้เคารพและเชื่อฟัง
สามี หากได้ทำผิดหรือล่วงเกินสามีจะด้วยวาจา หรือ
การแสดงออกด้วยการกระทำ นางต้องรีบขอโทษสามี

4. Barang siapa melawan suami

Lalunya sakit rasanya hati
Mukanya hitam seperti candu
Di dalam neraka tempat berada
kaanamanlak, kaanamanlak
Ya'uyuni uyuni hayati
Walaupun senang ataupun susah
Jika engkau suamimu muda
Tiap-tiap hari suamimu jaga

บทเพลงกล่อมลูกที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้ทั้งสอง
เพลงคือ เพลงที่สามนั้นเปรียบเทียบการกระทำของ
ลูกที่ไม่ดีกับพ่อแม่ว่าเป็นการกระทำที่เอาแบบอย่าง
ของพวกมาร พวกซาตาน ซึ่งเป็นสิ่งชั่วร้ายคอยหลอก
ล่อให้คนประพฤตินทางที่ผิด ๆ ขัดกับศีลธรรมอันดี
ส่วนบทเพลงที่สี่นั้นให้ภาพสะท้อนของความทุกข์
ทรมานของสตรีในฆมนรก ซึ่งมีความผิดโทษฐานอัน
เกิดจากความอวดดี ความอกตัญญูต่อสามี ซึ่งอิสลาม

ท่านที่ มิฉะนั้นแล้วหากนางสิ้นชีวิตไปก่อนพี่จะได้
กล่าวคำขอโทษ ท่านนบีมุหัมมัดซึ่งเป็นบิดาจะไม่
ยอมละหมาดศพให้ เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าสตรีมุสลิม
นั้นถึงจะมีฐานะนครสูงส่งเพียงใดก็ตามจะไม่ได้รับการ
ยกเว้นที่จะต้องอยู่ในโอวาทของสามี ต้องขอโทษเมื่อ
ทำผิด คำสั่งสอนและดักเดือนสตรีในท่านองนี้ได้รับ
การปฏิบัติสืบทอดกันมาในหมู่สตรีมลายูเรื่อยมา ถึงแม้
จะไม่ปฏิบัติโดยเคร่งครัดไปบ้างก็ตามในปัจจุบันนี้ แต่
เนื้อหาคำสั่งสอนนี้มีปรากฏทั่วไปในบทเพลงกล่อมลูก
มลายูทั้งในมาเลเซียและจังหวัดปัตตานี ซึ่งมีเนื้อหาของ
เพลงที่ใกล้เคียงกันมากดังนี้

ใครก็ตามที่ขัดขืนสู้อามี

เลยรู้สึกเจ็บปวดลึกอยู่ในใจ
ทั้งใบหน้านั้นคำคำตั้งกับผีน
ในรกรกนั้นแหละหนาที่พิทพิง
ราวกับว่านั่นคือสิ่งสำหรับเจ้า
ยอดดวงตาดวงใจของพ่อแม่
ถึงจะอยู่ในยามสุขหรือยามยาก
หากว่าเธอสามีนั้นหนุ่มแน่นอยู่
ทุกวันวันสามีเจ้าเฝ้าดูแล

ได้บัญญัติไว้ว่าสตรีที่อกตัญญูต่อสามีนั้นในวันปรโลก
ซึ่งเป็นวันพิพากษา พวกเขาจะถูกออกมาจากหลุมฝัง
ศพด้วยใบหน้าที่เป็นสีดำหมองคล้ำ³ (เรื่องเดียวกัน
65) ซึ่งชาวมลายูเปรียบไว้ว่าเป็นสีดำของผีนซึ่งเป็น
สัญลักษณ์ของความไม่ดี เพราะฉะนั้นสตรีมุสลิมจะ
ได้รับการพิพากษาให้ได้อยู่ในสรวงสวรรค์ หรือรอก
นั้นส่วนหนึ่งจะพิจารณาจากพฤติกรรมกรปฏิบัติตัว
ต่อสามีด้วย

สตรีนอกจากจะถูกสร้างมาเพื่อทำหน้าที่ภรรยาแล้ว ยังจะต้องทำหน้าที่เป็นแม่ให้กำเนิดลูก มีบทบาทสำคัญต่อการให้การอบรมเลี้ยงดูเพื่อสร้างลูกให้เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่เป็นคนดีของสังคม และเป็นที่ต้องการของชาติบ้านเมือง อนาคตความเจริญหรือความตกต่ำของลูกส่วนหนึ่งนั้นมาจากพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูที่ลูกได้รับจากแม่ สตรีผู้เป็นแม่จึงจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีความอดทน ทนต่อความทุกข์ยาก ทนต่อความเจ็บปวดที่เกิดจากการให้กำเนิดบุตร แม่จึงเป็นผู้ที่มีบุญคุณที่ลูกมีอาจจะตอบแทนหรือชดเชยได้หมด อิสลามได้วางฐานะสตรีผู้เป็นแม่ไว้สูงกว่าผู้ที่ไปพ่อ ซึ่งปรากฏในวจนะของท่านนบีผู้มหัศจรรย์ โดยมีใจความว่า “สวรรค์นั้นอยู่ใต้ฝ่าเท้าแม่” เพราะฉะนั้นลูกจึงสมควรแสดงท่าทางกาวีร่าวต่อพ่อแม่ไม่ว่าจะด้วยวาจา หรือการกระทำดังที่กล่าวแล้วข้างต้นในบทเพลงที่สาม

สตรีผู้เป็นแม่นั้นจัดว่าเป็นผู้ที่มีจิตวิญญาณของความเป็นนักจิตวิทยาฝังอยู่ในสายเลือด โดยไม่ต้องผ่านการอบรมจากสถาบันการศึกษาขั้นสูงมาก่อนแต่อย่างใด แม่มีความรักเป็นอาวุธประจำกายในการเลี้ยงดูอบรมลูก ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงกว่าไม้เรียวหลายเท่าหนัก เรามักจะได้ยินคำพูดของคนหลาย ๆ คน หรือแม้แต่คำพูดที่ออกจากปากของแม่เราเองว่า แม่นั้นเลี้ยงดูลูกก็เพราะรักลูก ขอให้ลูกได้ดีบได้ดี มีความเจริญก้าวหน้า ประสบความสำเร็จในชีวิตทุก ๆ ด้าน แม่ไม่ได้หวังสิ่งตอบแทนจากลูก ขอเพียงแต่ให้ลูกได้ระลึกถึงแม่บ้างเท่านั้นก็พอ เหล่านี้คือคำพูดที่หลาย ๆ คนคงจะได้ยินกันมาบ้างจนชินแล้ว และดูเหมือนจะมีอิทธิพลต่อใจเราได้ไม่มากมายนัก แต่ถ้าเมื่อใดที่เราได้ยินเสียงเพลงกล่อมลูกต่อไปนี้ ในบรรยากาศที่เงียบสงบ ในบ้านเรือนไม้เก่า ๆ ตามหมู่บ้านชนบทจะทำให้เราระลึกถึงแม่ รักแม่ทันที เนื้อเพลงกล่อมนั้นมีอยู่ว่า

3. Kenanglah olehmu awang dan dayang

Pada ibu-bapamu adalah sayang

Sakitnya badan hangat berdiang

hangat serata malam dan siang

Ibumu berdiang dak berhenti

Tidurnya pula serasanya mati

Antara anaknya lepas empat puluh hari

Waktu ibumu di atasnya gerai

Airlah mata, airnya mata jatuh berberai⁴

ระลึกกันบ้างเถิดลูกรักทั้งชายหญิง

เจ้านั้นเป็นสุดที่รักของพ่อแม่

แสบปวดร้อนเหลือเกินร่างกายนอนอยู่ไฟ

ร้อนกายทั่วทั้งคืนทั้งวัน

แม่ของลูกนอนอยู่ไฟไม่พักหยุด

ยามนอนนั้นรู้สึกราวกับตาย

กว่าที่ลูกจะพ้นวัยสี่สิบวัน

ช่วงยามนั้นแม้อยังนอนอยู่บนแคร่

แม่ร้องให้น้ำตาไหลร่วงพรากพราก

(ปรับจาก มัลลิกา คณานุรักษ์ : 2523, 115—116)

จริงอยู่ว่าแม่นั้นมักจะไม่ใช่ร้องให้ลูกตอบแทนคุณเมื่อลูก ๆ เติบโตเป็นผู้ใหญ่ และมีครอบครัวไปแล้วโดยธรรมชาติของมนุษย์ย่อมต้องการที่พึ่งเมื่อยามยากและอยู่ในวัยชรา พ่อแม่ย่อมต้องการจะฝากไขไว้กับลูก และนี่คือเสียงสะท้อนจากใจผู้เป็นแม่ทุกคนคืออาวรณ์ที่คอยแสร้งคอยกระตุ้นจิตสำนึกของลูกให้ระลึกถึงหน้าที่ที่พึงมีพึงปฏิบัติต่อแม่ ให้ลูกได้ตระหนักถึงภาระหน้าที่และสภาพของความเป็นแม่อยู่เสมอและตลอดไป เพลงกล่อมลูกบทนี้ให้ภาพความทรหดของสตรีมลายูที่ป็นแม่ไว้ได้อย่างชัดเจนและตรงตามความเป็นจริงมากที่สุดเพลงหนึ่ง

อิสลามได้สอนไว้ว่าสตรีที่เป็นแม่ของลูกนั้นจะต้องมีความรักความห่วงใยต่อลูกทุกคนเท่า ๆ กัน ห้ามเลือกที่รักมักที่ชัง สตรีใดที่ละเลยต่อหน้าที่หลักนี้แล้ว

จะไม่ใช่ที่โปรดปรานของพระเจ้า (Allah) เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์และประณามของสังคม พระเจ้าได้กำหนดให้สตรีทุกคนให้ความรักและความห่วงใยแก่ลูก ๆ ของนางทุกคน จึงไม่น่าแปลกที่เราจะพบบทเพลงกล่อมลูกมลายูมีเนื้อหาที่แสดงออกถึงความรักความห่วงใยของแม่ที่มีต่อลูกแทรกอยู่ในบทเพลงกล่อมลูกทั่วไป เพราะนั่นคือพื้นฐานทางจิตใจของมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวผู้เป็นแม่ทุกคน ถ้าหากพ่อแม่ไม่ได้ให้การดูแลเอาใจใส่ ห่วงใยแก่ลูก ๆ แล้ว แน่نونว่าพ่อแม่ก็ไม่ควรที่จะมาหวังว่าลูกนั้นจะประพฤติปฏิบัติตัวดี ๆ ค่อย่านด้วย และนี่คือข้อคิด คือหน้าที่ของสตรีผู้เป็นแม่ต้องระลึกอยู่เสมอและต้องอบรมสั่งสอนลูก ๆ ทุกคน โดยเฉพาะลูกผู้หญิงให้มีคุณสมบัติของความเป็นกุลสตรีและยอมรับบรรทัดที่ที่จะต้องทำหน้าที่เป็นแม่คน ดังบทเพลงกล่อมลูกสาวบทนี้

4. Ayuhai anaku emas tempawan

Tidurlah anak atas pangkuan

Ibu berdoa ke hadrat Tuhan

jangan terkena penyakit sawan

Jika ibumu orang miskin

Tiada sampai dua helai kain

Inilah nasib hak ayah dan bonda

Supaya semt di dalam dada

Dengarlah anak yang berbahagia

Sampai umurnya muda belia

Baik timbanglah laku dan gaya

Dipujilah orang akannya kita⁵

(ถอดความใหม่ จากเรื่องเดียวกัน, 116—117)

ไอ้เจ้าบังอรดวงสมรของแม่นี้

หลับเถิดลูกให้สบายหนุนคอกแม่

แม่เฝ้าวอนขอคุ้มครองต่อพระเจ้า

อย่าได้เจ็บไข้ได้ป่วยลมบ้าหมู

หากว่าแม่นั้นแม่นั้นคนยากไร้

ผ้าพันกายมีไม่ถึงครบสองผืน

นี่แหละคือดวงโชคของแม่พ่อ

ราวกับหนามเข็มตรึงแน่นอยู่ในอก

ฟังเถิดฟังสุขภิรมย์ของแม่นี้

เมื่อถึงวัยแรกรุ่นครุณสาว

ไว้กิริยาท่าทางแต่ที่ดีงาม

คนจะได้ชื่นชมยินยอมเรา

สตรีนอกจากจะทำหน้าที่เป็นลูก เป็นภรรยาและเป็นแม่แล้ว ยังจะต้องเป็นแบบฉบับให้แก่ลูก เป็นแม่พิมพ์ให้แก่ชาติ จึงกล่าวได้ว่าสตรีผู้เป็นแม่คือครูคนแรกของลูก แม่คือผู้ที่อุทิศเวลาและแรงกายให้กับลูกมากที่สุดในการให้การอบรมเลี้ยงดูลูกเสมอมา ดังนั้นสตรีที่เป็นแม่จึงจำเป็นต้องมีความรู้ ถ้าแม่ไม่มีความรู้ เป็นคนหูบอด ตาถื่อน ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู

5. Jikalau anakku sudahlah besar

Carilah ilmu jalaanan terang

Emas dan perak tinggal diorang

Ilmunya kita dibawa pulang

จากบทเพลงกล่อมเด็กบทนี้ พิสูจน์ได้ว่าคำพูดที่เรามักจะกล่าวคำนิพนธ์แม่สมัยก่อน ๆ ว่า ไม่ส่งเสริมให้ลูกเรียนหนังสือโดยเฉพาะลูกสาวนั้นไม่ถูกต้องนัก คำพูดที่เรา ๆ เคยได้ยินเช่นว่า “มีลูกสาวเรียนให้สูง ๆ ก็เท่านั้น แต่งานออกเรือนไปก็ต้องอยู่ในครัว ทำกับข้าวเลี้ยงลูกไปอยู่ดี” เหล่านี้เป็นเพียงคำพูดคำแก้ตัวของพ่อแม่บางคนที่ไม่มีโอกาสจะส่งลูก ๆ เรียนหนังสือ อาจจะเป็นเพราะขาดปัจจัยทางการเงินของครอบครัว หรือสติปัญญาของเด็กเองที่ไม่เอื้ออำนวย คำพูดดังกล่าวจึงเป็นเพียงคำปลอบใจตนเอง หรือปลอบใจลูกสาวที่ขาดโอกาสทางการศึกษา สังคมมลายูสมัยก่อนหรือสมัยปัจจุบันนี้ที่ไหน ๆ ก็ตาม การศึกษาของลูกสาวนั้นคือหน้าตาของพ่อแม่ โดยเฉพาะการศึกษาทางด้านศาสนาอิสลามซึ่งเป็นพื้นฐาน และเป็นธรรมเนียมของชีวิตนั้นจะต้องให้ความสำคัญมาเป็นลำดับแรก นั่นคือความสามารถในการศึกษาและอ่านคัมภีร์อัล-กุร

ลูนัยมมีได้ไม่มาก ผลที่ตามมาคือชาติจะมีแต่ประชากรที่ด้อยคุณภาพของสังคม ชาวมลายูทุกยุคทุกสมัยตระหนักในสิ่งเหล่านี้มาโดยตลอด ดังที่ปรากฏในบทเพลงกล่อมลูกของพวกเขาที่ส่งเสริมให้ลูกทุกคนไม่ว่าหญิงหรือชายพยายามแสวงหาความรู้ใส่ตัวเพื่อเป็นทุนสำรองของชีวิต การศึกษามีแต่จะเป็นกำไรของชีวิตดังนี้คือ

หากวันใดที่ลูกน้อยได้เติบโตใหญ่

หาวิชาใส่ตัวไว้ทางชีวิตจะสดใส

อันเงินทองทิ้งไว้ให้คนอื่นไป

แต่วิชาติดตัวไปถึงภพหน้าเอย⁶

อ่าน ที่พ่อแม่มุสลิมทุกคนจะต้องสอนให้ลูก ๆ อ่านได้ทุกคน โดยมีสถานศึกษาแห่งแรกโดยเฉพาะลูกสาวคือภายในบ้านโดยมีแม่เป็นครูสอน ซึ่งในสมัยก่อน ๆ ประมาณสามสิบปีที่ผ่านมา นั้น ครอบครัวใดที่ลูกชายหญิงเรียนอัล-กุรอานจนจบเล่ม และสามารถอ่านได้อย่างถูกต้องและคล่องแคล่วแล้ว พ่อแม่จะจัดงานเลี้ยงฉลองให้เป็นการประกาศข่าวดีให้เพื่อนบ้านทราบกัน ชาวมลายูเรียกประเพณีนี้ว่า “คัทตัมกุรอาน” (Khatam Quran) ถ้าเป็นลูกชายมักจะจัดให้ในงานสุนัต (มาฮะยารี) แต่ลูกสาวนั้นมักจะจัดให้ในวันแต่งงานโดยที่ลูกสาวว่าที่เจ้าสาวนั้นจะต้องอ่านคัมภีร์อัล-กุรอาน บทใดบทหนึ่งต่อหน้าอิหม่ามที่พ่อแม่เชิญมาทำพิธีแต่งงานทางศาสนาให้ ประเพณีนี้เท่ากับเป็นการทดสอบความรู้ของเจ้าสาวและหน้าที่ความรับผิดชอบของพ่อแม่ควบคู่กัน ด้วยเหตุนี้สตรีมลายูจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในด้านการศึกษา พวกเขาไม่เพียงแต่ให้ความสำคัญ

ของการศึกษาเท่านั้น แต่ยังปฏิบัติตามความต้องการของศาสนาอิสลามที่ส่งเสริมให้ทุกคนรักการศึกษาใฝ่รู้ในวิชาการและให้ศึกษาหาความรู้ นับตั้งแต่อยู่ในเปลไปจนถึงเชือกสุดท้ายของชีวิต

หากเมื่อเราพิจารณาจากสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน เราจะพบว่ามัสตริมหลายจำนวนไม่น้อยในที่ต่าง ๆ กันไม่ค่อยจะมีความรู้สูงมากนัก ทั้งนี้เพราะวิถีชีวิตของคนสมัยก่อนนั้นมีความเรียบง่าย ไม่มีการแข่งขันทางเศรษฐกิจและสังคม ไม่มีวิทยาการเทคโนโลยี

Ndoi-ndoi tiak

Tiak makan padi

Adik jangan teriak

Mak gi cari padi

7. Endui-cndui cak

Cak makan padi

Adik dok teriak

mak pi ketam padi ⁷

(Jamaludin Hashim : 1986, 144)

ยามว่างจากการเลี้ยงน้อง ทำงานบ้านและหมอดหน้านา เด็กสาวเหล่านี้ก็ต้องฝึกหัดทอผ้าเพื่อใช้ในการเลี้ยงตัวเองเลี้ยงครอบครัวต่อไปเมื่อออกเรือนไป เป็นการฝึกการเรียนรู้ที่จะช่วยประคองฐานะเศรษฐกิจของ

8. Ayun lambat laju

Sarap batang nipah

Tenun kain baju

Buat pakai nikah

ก้าวหน้าเช่นทุกวันนี้ ความรู้ของคนสมัยก่อนโดยเฉพาะชาวมุสลิมหลายก็คือความรู้ทางด้านศาสนาอิสลาม อ่านคัมภีร์อัล-กุรอาน ความรู้ทางวิชาชีพงานบ้านเรือน การซักทอผ้า การทำไร่นาเพื่อเศรษฐกิจของครอบครัวที่อาศัยการเรียนรู้จากการสร้างสมประสบการณ์ตั้งแต่เล็กจนโต จึงเป็นการใช้แรงงานเพื่อครอบครัว จะเห็นว่าลูกสาวเมื่อโตพอที่พ่อแม่จะไว้ใจได้ก็ต้องรับหน้าที่เลี้ยงน้องอยู่กับบ้านในขณะที่พ่อแม่ออกไปทำนา ทำสวน ดังบทเพลงกล่อมลูกต่อไปนี้

เปลเอ๋ยเปลนกกระจาบ

นกกระจาบกินข้าวเปลือก

น้องน้อยเจ้าอย่าร้องไห้

แม่ไปนาหาข้าวเอ๋ย

เปลเอ๋ยเปลนกกระจาบ

นกกระจาบกินข้าวเปลือก

น้องน้อยก็ร้องรำไห้

แม่ไปนาเกี่ยวข้าวเอ๋ย

ครอบครัวของพ่อแม่หรือของตนเองต่อไป เราจึงพบว่า มีบทเพลงกล่อมลูกมลายูหลายต่อหลายเพลงที่เอ่ยถึงงานทอผ้าที่เด็กสาวต้องทอขึ้นเพื่อใช้เป็นเสื้อผ้างานแต่งงานของตนดังตัวอย่าง

ไกวเอ๋ยไกวเปลสูงลอยละลิว

บรรทุกตันจากไร่จนเต็มเพียง

ทอผ้านุ่มห่มเตรียมไว้

ใช้ใส่วันงานแต่งงานเอ๋ย

เมื่อออกเรือนไปเด็กสาวเหล่านี้จะมีสถานภาพใหม่เพิ่มขึ้น กล่าวคือ จากสถานภาพที่มีอยู่เดิม และคงอยู่ตลอดไปตราบไคที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่คือ การเป็นลูกนั้นมามีสถานภาพเป็นภรรยา ซึ่งจะต้องทำหน้าที่ต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาบ้างแล้ว หน้าที่ของภรรยาโดยหลักแล้วก็คือการดูแลบ้านเรือน ดูแลเรื่องอาหารการกิน เมื่อมีลูกเป็นของตนเองก็ต้องมีสถานภาพเป็นแม่อีกเพิ่มขึ้น สรุปแล้วในคนคนเดียวทั้งนั้นสตรีต้องมีสถานภาพมากกว่าหนึ่ง คือเป็นทั้งลูก เป็นทั้งภรรยาและเป็นทั้งแม่ในขณะเดียวกัน สตรีมีบทบาทที่แตกต่างกัน บทบาทและสถานภาพสตรีมีหลาย เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นที่รู้จักกัน เพราะเป็นสิ่งพื้นฐานของชีวิตสตรีทุกยุคทุกสมัยทุกเชื้อชาติ แต่จะมีน้อยคนที่จะให้ความสำคัญกับบทบาทและสถานภาพสตรีในฐานะของนักเศรษฐศาสตร์ และผู้ที่มีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจครอบครัว และเศรษฐกิจของชาติในฐานะผู้ใช้แรงงานที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนด้วยเงิน เพราะงานของสตรีมีอยู่ในสมัยก่อนโดยมากจะอยู่ในเขตบริเวณบ้านหรือตามสวนไร่นาเป็นส่วนใหญ่ ไม่ใช่ตามสถานที่ราชการ บริษัท

ห้างร้าน หรือโรงงานเช่นทุกวันนี้

อย่างไรก็ตามในฐานะที่เศรษฐกิจของชาติในกลุ่มอาเซียนด้วยกันมีพื้นฐานจากระบบเศรษฐกิจทางการเกษตร ประกอบอาชีพในการทำนาเป็นหลัก จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่เรามักจะเห็นสตรีมีหลายในเขตต่าง ๆ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต จะประกอบอาชีพทำนาช่วยหาเลี้ยงครอบครัวควบคู่กับสามีเพื่อความสุขสบายของสมาชิกในครอบครัวทุกคน ลูกจะได้มีข้าวกิน มีเงินซื้อเสื้อผ้า มีเงินให้ลูกไปเรียนหนังสือ เรามักจะเห็นภาพครอบครัวชาวนามลฑลตามบ้าน ๆ ช่วยกันทำงานอย่างแข็งขัน พ่อจูงวัวหรือควายแบกคันไถไปไถนาแม่อุ้มลูกหิ้วปืนโตเดินตาม ยามลูกหลับแม่ก็อุ้มลูกใส่เปลไต่ต้นไม้ใหญ่ แล้วลงไปช่วยพ่อทำนาอยู่ใกล้ ๆ ภาพชีวิตเหล่านี้จะเป็นที่มาของใจความหลักในบทเพลงกล่อมเด็กมลายูที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าบทเพลงอื่น ๆ และเป็นเครื่องยืนยันบทบาทสตรีในด้านเศรษฐกิจ ดังบทเพลงต่อไปนี้

9. Ndoi-ndoi cak

Cak makan padi

Anak duduk teriak

Mak dia mana petgi

Ndoi-ndoi cak

Cak makan padi 8

Anak jangan teriak

mak ketam padi

(เรื่องเดียวกัน : 144)

เปลเอ๋ยเปลนกระจาย

นกระจายกินข้าวเปลือก

ลูกน้อยร้องรำให้

แม่เจ้านั้นไปไหนเล่าเอ๋ย

เปลเอ๋ยเปลนกระจาย

นกระจายกินข้าวเปลือก

ลูกจำเจ้าอย่าร้องให้

แม่จำต้องเกี่ยวข้าวเอ๋ย

สตรีทุกยุคทุกสมัยเป็นผู้ที่มีความขยัน รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ในขณะที่เลี้ยงลูกอยู่กับบ้าน สตรีมักจะหางานบ้านหรืองานฝีมือทำไปด้วยอยู่ตลอดเวลา แม้ในขณะที่ทำนาช่วงฤดูกลางเก็บเกี่ยวนางก็จะหอบหิ้วเอาลูกไปท้องนาด้วย เกี่ยวข้าวไปปลอบลูกไปเพื่อไม่ให้เสียงานการ ภาพลักษณะสตรีในบทเพลงกล่อมลูกข้างต้นแสดงให้เห็นถึงบทบาทสตรีผู้เป็นแม่ที่ไม่เฉพาะจะต้องเป็นผู้หาอาหารมาเลี้ยงดูครอบครัวแล้ว ยังจะต้องลงมือทำนาผลิตอาหารเลี้ยงดูกับชายหัวหน้าครอบครัวอยู่ตลอดเวลาด้วยความเต็มใจ

10. Uk-uk burung hantu

Burung punar jalan malam

Hamba dakap tempayan budu

Gamakkah orang bujang

บทเพลงนี้มีความนัยเปรียบหญิงหม้ายกับใบบุดู ซึ่งใบบุดูนั้นเป็นอาหารพื้นถิ่นของชาวมลายูในจังหวัดชายแดนของไทยและรัฐกลันตัน ตรังกานูของมาเลเซีย ที่เป็นที่ยอมรับไม่แพ้กับน้ำพริกกะปิ แต่หลายต่อหลายคนไม่กล้ายอมรับต่อสาธารณชนว่าตนชอบกินใบบุดู เช่นเดียวกับแม่หม้ายไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ถือเป็นหญิงมีตำหนิ หญิงมีคาว เหมาะที่ชายจะจีบไว้เล่น ๆ มากกว่าจะจริงจัง เช่นกับเด็กสาวที่เป็นที่หวงแหนของพ่อแม่ดังที่กล่าวมาแล้วเมื่อตอนต้น

ในฐานะที่เพลงกล่อมลูกมีไว้เพื่อกล่อมลูกให้นอนหลับฝันดี มีเรื่องราวที่แวดล้อมกับชีวิตและบุคคลที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุดคือ แม่ เนื้อหาจึงผูกพันเกี่ยวโยงกับเรื่องของความรักที่แม่มีต่อลูก เรื่อง

จากบทเพลงกล่อมลูกหลายต่อหลายเพลงที่ยกมานั้นจะเห็นว่าสตรีมลายูนั้นมีความสำคัญต่อครอบครัว สังคม และประเทศชาติเรื่อยมา แต่สตรีมลายูเหล่านั้นก็ไม่วายจะเป็นที่ล้อเลียนของสังคมโดยเฉพาะสตรีที่มีฐานะเป็นหญิงหม้าย จะเป็นด้วยสาเหตุใดก็ตาม หญิงหม้ายมักจะถูกมองว่าเป็นคนขี้เหงา หรือว่าเหว่ อ่อนไหว หรือหลงคารมชายได้ง่าย ลองมาพิจารณาบทเพลงกล่อมลูกมลายูบทต่อไปนี้

อุ...นกฮูกขับขาน

นกเปล่านั้นออกเที่ยวกลางคืน

ตัวข้าดันไปกอดเอาใหน้าบูดู

เพราะไม่รู้นี้กว่ากอดสาวหม้ายเอย

ราวการอบรมสั่งสอนเพื่อให้ลูกเป็นคนดี เรื่องของชีวิตการประกอบอาชีพของบุคคลในสังคม เช่น แม่ที่ไม่ว่างเว้นจากการทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ควบคู่กับการต้องเลี้ยงดูลูก ทั้งนี้เพื่อสร้างสามัญสำนึกของลูกให้ลูกพึงรักและเห็นใจแม่ จากบทเพลงกล่อมลูกที่ได้ยกมาอภิปรายทั้งหมดนั้นจึงเป็นภาพสะท้อนบทบาทและสถานภาพสตรีมลายูทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตได้ในทุก ๆ ด้าน คือ ในระบบครอบครัว ทางสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษาได้เด่นชัด ยกเว้นบทบาทของสตรีในทางการเมืองที่ไม่มีปรากฏ ทั้งนี้เพราะบทเพลงกล่อมลูกเป็นบทเพลงระดับชาวบ้านที่มีชีวิตอยู่กับการทำมาหาเลี้ยงชีพ และแต่งไว้สำหรับกล่อมลูกนอนเพื่อที่ตนจะได้เอาเวลาไปทำงานต่อ ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เป็นนักปกครอง สิ่งนี้จึงไม่ได้

อยู่ในความสนใจของชาวบ้านสมัยก่อนเท่าที่ควร และ
ไม่ได้เป็นค่านิยมของคนในสังคมสมัยก่อนที่ต้องปลูก
ฝังลูกสาวให้เป็นนักปกครอง เป็นเจ้าคนนายคน ดังเช่น
ค่านิยมการเลี้ยงดูลูกชาย

บรรณานุกรม

Jamaludin Hashim, "Sebahagian Pantun dan Nyanyian Rakyat Kedah" ใน *Intisari Kebudayaan Melayu Kedah* Kedah : Majlis Kebudayaan Negeri Kedah, 1986.

Hamizah Hussin *Wanita Islam : Beberapa Masalah Dan Peringatan* Kuala Lumpur Dewan Pustaka Fajar, 1988.

Harun Mat Piah *Pahlai Melayu Tradisional : Satu Pembincaran Genre dan Fungsi* Kuala Lumpur : Dewan Bahasa dan Pustaka, 1976

Nureeyan Saleh *Lagu Dodol Melayu Patani : Satu Kajian Budaya* M.A. Thesis Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi 1992

มัตติกา คณานุรักษ์ เพลงกล่อมเด็กไทยมุสลิมจังหวัดปัตตานี วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร กรุงเทพฯ 2523.